

Προκόπιος Παυλόπουλος: Η παρακμιακή πορεία του Διεθνούς Δικαίου - Αίτια και συνέπειες

/ [Επικαιρότητα](#)

Προκόπιος Παυλόπουλος: Η παρακμιακή πορεία του Διεθνούς Δικαίου: Αίτια και συνέπειες

Την Παρασκευή 24 Απριλίου 2026, στο 11ο Οικονομικό Forum των Δελφών ο πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκός και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Προκόπιος Παυλόπουλος συζήτησε με τον δημοσιογράφο κ. Άγγελο Κωβαίο για τα αίτια και τις συνέπειες της παρακμιακής πορείας του Διεθνούς Δικαίου. Κατά την συζήτηση αυτή οι θέσεις του κ. Παυλόπουλου κινήθηκαν στο εξής γενικότερο πλαίσιο:

«Πρόλογος

Εδώ και πάνω από τρεις δεκαετίες, ιδίως όμως από την έναρξη του Πολέμου στην Ουκρανία στις 24.2.2022 και ύστερα -κατ' εξοχήν δε αφότου εξελέγη, το 2024, για

δεύτερη φορά Πρόεδρος των ΗΠΑ ο Ντόναλντ Τραμπ- πολλαπλές και πολυσήμαντες είναι οι πλανητικώς εκδηλούμενες «διοσημίες» που πιστοποιούν, με ολοένα και πιο δυσοίωνα τεκμήρια, την παρακμιακή πορεία του Διεθνούς Δικαίου η οποία παρασύρει μεταξύ άλλων στο διάβα της και την Κυριαρχία ως θεμελιώδες συστατικό στοιχείο του Κράτους: Οι πολεμικές συγκρούσεις διαδέχονται η μία την άλλη, με κορύφωση την σοβούσα σύγκρουση στην Μέση Ανατολή ύστερα από την επίθεση ΗΠΑ και Ισραήλ εναντίον του Ιράν και την εξάπλωσή της ιδίως στην ευρύτερη περιοχή του Περσικού Κόλπου. Ενώ για την αντιμετώπισή τους το Διεθνές Δίκαιο «σχολάζει» emphaticώς, παραχωρώντας μοιρολατρικώς την ισχύ του κανόνα δικαίου στην αυθαιρεσία του ισχυρού και του δικαίου της ισχύος. Παράλληλα, αλλά και συνεκδοχικώς, η έννοια της Κυριαρχίας, αυτού του πυλώνα της υπόστασης του Έθνους-Κράτους που υπό το καθεστώς της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας στήριξε, από τον 19ο αιώνα και μετέπειτα, το δημοκρατικό θεσμικό και πολιτικό οικοδόμημα τουλάχιστον στην Δύση, συρρικνώνεται δραματικά σαν άλλο «δέρμα της λύπης» μέσα από την επίδειξη δύναμης των πρωταγωνιστών της διεκδίκησης μίας οιονεί παγκόσμιας επικυριαρχίας. Η ως άνω εξέλιξη εμφανίζεται τόσο περισσότερο δυστοπική όσο αυτός ο νεότευκτος «ιμπεριαλισμός» ερείδεται, σχεδόν αποκλειστικώς, επί αμιγώς οικονομικών στόχων και σκοπιμοτήτων, με κύρια επιδίωξη την παγκόσμια οικονομική «επικυριαρχία» στο πλαίσιο μίας Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης η οποία δεν ανέχεται άλλους κανόνες δικαίου πλην εκείνων που η ίδια παράγει και επιβάλλει. Μήπως όμως έτσι -και, βεβαίως, τηρουμένων των ιστορικών αναλογιών, επέκεινα δε των στοιχειωδών προταγμάτων της αποδεκτής ιστορικής σύγκρισης- το συγκεκριμένο διεθνές πλαίσιο και σύστημα επιστρέφει, υπό όρους καταθλιπτικής νομοτέλειας, στην εποχή προ του 1648; Ήτοι στην εποχή προ της Συνθήκης Ειρήνης της Βεστφαλίας του 1648, η οποία έθεσε τα θεμέλια του σύγχρονου Διεθνούς Δικαίου και της λεγόμενης «Βεστφαλιανής Κυριαρχίας», ως πρωταρχικού θεσμικοπολιτικού γνωρίσματος του αναδυθέντος εν συνεχεία Έθνους-Κράτους;

I. Τα κεκτημένα της Συνθήκης Ειρήνης της Βεστφαλίας του 1648: Διεθνές Δίκαιο και Κυριαρχία

Η Συνθήκη Ειρήνης της Βεστφαλίας του 1648 είναι το κανονιστικό αμάλγαμα τριών Συνθηκών, οι οποίες υπογράφηκαν μεταξύ Μαΐου και Οκτωβρίου του 1648 στις πόλεις της Βεστφαλίας Μύνστερ και Όσναμπρυκ, με την τελική μορφή της να θεσμοθετείται στην «*Friedenssaal*» του Όσναμπρυκ στις 24.10.1648 . Η Συνθήκη αυτή έβαλε τέλος στον Τριακονταετή Πόλεμο (1618-1648).

A. Ο Τριακονταετής Πόλεμος άρχισε με τις επιχειρήσεις στην Βοημία, όταν Προτεστάντες ηγέτες εγκαθίδρυσαν προσωρινή κυβέρνηση με έδρα την Πράγα, αντιδρώντας στον αυταρχισμό του Αυτοκράτορα Φερδινάνδου Β΄, επικεφαλής της τότε Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του Γερμανικού Έθνους. Επρόκειτο για

εξέγερση των Προτεσταντών, οι οποίοι στράφηκαν τόσο εναντίον της Δυναστείας των Αψβούργων όσο και εναντίον της Καθολικής Εκκλησίας, προσφέροντας το στέμμα της Βοημίας στον καλβινιστή εκλέκτορα του Παλατινάτου Φρειδερίκο, που το αποδέχθηκε το 1619 ως Φρειδερίκος Ε΄ (δυναστεία των Βίττελσμπαχ). Στον γενικευμένο πόλεμο που επακολούθησε συμμετείχαν στρατεύματα ιδίως από την Γαλλία, την Αγγλία, την Ισπανία, την Ολλανδία, την Δανία, την Σουηδία, την Πολωνία, την Βαυαρία, την Σαξονία και το Βρανδεμβούργο. Το 1640, όταν στο μεταξύ ο πόλεμος αυτός είχε οδηγήσει σε τεράστιες απώλειες ζώων αλλά και σε πρωτοφανείς καταστροφές, άρχισαν οι πρώτες συζητήσεις για ειρήνευση καθώς πολλά Κράτη της Ηπειρωτικής Ευρώπης έστειλαν 145 αντιπροσώπους στην Βεστφαλία, για ειρηνευτικές συζητήσεις αναφορικά με το τέλος των πολεμικών επιχειρήσεων και με το μέλλον της Ευρώπης.

Β. Όπως ήδη επισημάνθηκε, οι ειρηνευτικές συζητήσεις είχαν αίσια κατάληξη με την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης της Βεστφαλίας στις 24.10.1648.

1. Η προμνημονευόμενη Συνθήκη οδήγησε σε σημαντικούς εδαφικούς συμβιβασμούς και σε αντίστοιχες εδαφικές αλλαγές, μέσα από την δημιουργία νέων Κρατών -π.χ. Ηνωμένες Ολλανδικές Επαρχίες, Ελβετική Συνομοσπονδία- μέσα από την διατήρηση ήδη υφιστάμενων, όπως π.χ. της Γαλλίας και της Δανίας, αλλά και μέσα από την ενδυνάμωση της αυτονομίας των τότε Γερμανικών Κρατών. Η ίδια Συνθήκη οδήγησε ουσιαστικώς και στο τέλος του Ογδοηκονταετούς Πολέμου (1568-1648) μεταξύ της Ισπανίας και 17 επαρχιών των τότε Κάτω Χωρών. Αυτή η εδαφική κατανομή διήρκησε περίπου έως το 1789, δηλαδή έως την έκρηξη της Γαλλικής Επανάστασης.
2. Δύο υπήρξαν τα σημαντικότερα θεσμικοπολιτικά κερτημένα της Συνθήκης Ειρήνης της Βεστφαλίας.

α) Πρώτον, η εμφάνιση του Διεθνούς Δικαίου των διευρυμένων Διεθνών Συνθηκών και Συμβάσεων, με στόχο την ειρηνική συνύπαρξη Λαών και Κρατών προεχόντως δια της διασφάλισης της ισορροπίας δυνάμεων και της εντεύθεν ειρηνικής επίλυσης των διεθνών διαφορών, συνακόλουθα δε δια της πάνω σε αυτή την βάση ειρηνικής συνεργασίας και δημιουργίας. Υπ' αυτή την έννοια, και πάντοτε τηρουμένων των ιστορικών αναλογιών, η Συνθήκη Ειρήνης της Βεστφαλίας υπήρξε ένα είδος προπομπού για τις Συνθήκες που οδήγησαν, κατά τον 20ό αιώνα, στην ίδρυση τόσο της Κοινωνίας των Εθνών, μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, όσο και του ΟΗΕ, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, έως ένα δε βαθμό και στην ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων οι οποίες πήραν τελικώς την μορφή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

β) Δεύτερον, η διαμόρφωση της σύγχρονης έννοιας της Κυριαρχίας -εξ ου και ο όρος «Βεστφαλιανή Κυριαρχία»- ως θεσμικού και πολιτικού οιονεί υπαρξιακού στοιχείου του Έθνους-Κράτους. Το οποίο στην πορεία, με τα πρόσθετα

θεσμικοπολιτικά χαρακτηριστικά της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, θωράκισε το θεμέλιο και την βάση του εν γένει Δημοκρατικού Πολιτισμού στην Ευρώπη αλλά και ευρύτερα στην Δύση.

II. Οι κύριες αιτίες της παρακμιακής πορείας του Διεθνούς Δικαίου

Σε γενικές γραμμές τρεις είναι οι σταθμοί της κατά τ' ανωτέρω παρακμιακής διαδρομής και της αντίστοιχης θεσμικοπολιτικής κακοδαιμονίας του Διεθνούς Δικαίου: Αρχικώς, η σταδιακή υποβάθμιση -ή, μάλλον, υπονόμηση- του Διεθνούς Δικαίου από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής προ και μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ιδίως και δε κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου από την ναζιστική Γερμανία και την φασιστική Ιταλία. Ύστερα, μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, ο Ψυχρός Πόλεμος, του οποίου το τέλος δεν επήλθε, τουλάχιστον σε όλη του την έκταση, με την πτώση του τείχους του Βερολίνου. Και, μετέπειτα, ιδίως δε μετά την διάλυση της τότε Σοβιετικής Ένωσης, η Οικονομική Παγκοσμιοποίηση, δυστυχώς υπό όρους ανεξέλεγκτης δράσης των πάσης μορφής «Αγορών», όπως κοινώς αποκαλούνται ορισμένοι ιδιωτικού δικαίου παράγοντες εμπλοκής στις πλήρως παγκοσμιοποιημένες πλέον οικονομικές σχέσεις, των οποίων η ισχύς διαρκώς πολλαπλασιάζεται.

A. Το Διεθνές Δίκαιο υπό τα «καυδιανά δίκρανα» της Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης

Απτή απόδειξη της παρακμιακής πορείας του συνιστά και το ότι το Διεθνές Δίκαιο αμφισβητείται ή και βάλλεται. Ειδικότερα δε είτε αμφισβητείται, ως προς την δυνατότητά του να ρυθμίσει επαρκώς τις Διεθνείς Σχέσεις, κατ' εξοχήν προς την κατεύθυνση της εμπέδωσης της Διεθνούς Ειρήνης. Είτε, ακόμη χειρότερα, βάλλεται, πολλές φορές ευθέως και απροκαλύπτως, κατά κύριο λόγο από οπαδούς ενός ακραίου νεοφιλελευθερισμού. Οι οποίοι θεωρούν ότι το Διεθνές Δίκαιο, πρωτίστως ως προς το οικονομικό του σκέλος, παρεμποδίζει την πλήρη εξέλιξη της Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης υπό όρους επίσης πλήρους ελευθερίας της Οικονομίας της Αγοράς, επειδή, δήθεν, θέτει «ανώφελους» και «γραφειοκρατικούς» φραγμούς στο διεθνές οικονομικό γίνεσθαι. Βεβαίως, η όλη πορεία εξέλιξης του Διεθνούς Δικαίου κάθε άλλο παρά δικαίωσε τις αρχικές προσδοκίες για την δημιουργία ενός θεσμικού και πολιτικού μέσου αποτελεσματικής υπεράσπισης της Ειρήνης και της ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ Κρατών και Λαών. Συγκεκριμένα, και παρά το ευοίωτο ξεκίνημα που προοιωνίσθηκε η Συνθήκη της Βεσφαλίας για την δημιουργία ενός σύγχρονου και δυναμικού διακυβερνητικού -διακρατικού συστήματος Διεθνών Σχέσεων, η συνέχεια δεν υπήρξε η αναμενόμενη.

1. Κατά την περίοδο προ και μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο -ακριβώς λόγω της πικρής εμπειρίας του Πολέμου αυτού- παρατηρήθηκε το εξής, αντιφατικό κατά βάθος, φαινόμενο: Ναι μεν οι φωνές υπεράσπισης του Διεθνούς Δικαίου

και της διεθνούς συνεργασίας πολλαπλασιάσθηκαν και στηρίχθηκε η ιδέα της δημιουργίας κατάλληλων Διεθνών Οργανισμών. Πλην όμως ιδίως οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής κατ' αποτέλεσμα αντιτάχθηκαν στην κανονιστική καταξίωση του Διεθνούς Δικαίου, μη ανεχόμενες την προοπτική η πολιτική τους να τεθεί υπό την θεσμική και πολιτική εποπτεία του Διεθνούς Δικαίου. Το παράδειγμα της Κοινωνίας των Εθνών, και η έναντι αυτής στάση ορισμένων από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, παρέχει το πιο πρόσφορο αποδεικτικό στοιχείο της ως άνω μεγάλης αντίφασης εις βάρος του Διεθνούς Δικαίου. Τα πράγματα επιδεινώθηκαν κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου, όταν κατά κύριο λόγο η ναζιστική Γερμανία και η φασιστική Ιταλία όχι μόνο δυναμίτισαν, στην κυριολεξία, με την πολιτική τους τον ίδιο τον πυρήνα του Διεθνούς Δικαίου. Αλλά και στήριξαν, αποκαλύπτως, την επαναφορά στο προ της δημιουργίας του Διεθνούς Δικαίου καθεστώς της επιβολής του δικαίου του ισχυρού έναντι τις ισχύος του Δικαίου.

2. Την επαύριο του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, ύστερα από όσα άφησε πίσω το εφιαλτικό πέρασμά του, το Διεθνές Δίκαιο παρουσίασε μία εντυπωσιακή δυναμική, σε επάλληλα επίπεδα. Αναφέρονται, ενδεικτικώς, η κατοχύρωση των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η θέσπιση Διεθνών Συμφωνιών για τον περιορισμό των όπλων μαζικής καταστροφής, η ίδρυση Διεθνών Οργανισμών πολυμερούς εμπορικής συνεργασίας, όπως π.χ. η Gatt και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, αλλά και Διεθνών Οργανισμών νομισματικής συνεργασίας και οικονομικής βοήθειας, όπως π.χ. το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα. Όμως η πρόοδος αυτή του Διεθνούς Δικαίου αποδείχθηκε, και μάλιστα πολύ σύντομα, άκρως επιφανειακή, δοθέντος ότι ουδόλως βελτιώθηκε ο βαθμός της αποτελεσματικής εφαρμογής του στην πράξη. Πολλώ μάλλον όταν η «αχίλλειος πτέρνα» του, ήτοι η έλλειψη επαρκών κυρωτικών μηχανισμών σε περίπτωση παραβίασης των θεσμοθετημένων κανόνων του, άρχισε να μετατρέπεται σε πραγματική «χαίνουσα πληγή», θεσμικώς και πολιτικώς.

B. Η «αχίλλειος πτέρνα» του Διεθνούς Δικαίου

Η Νομική Επιστήμη έχει σαφώς επισημάνει, σε διεθνή κλίμακα, τα τρωτά σημεία της δομής του κανόνα δικαίου, ως θεσμικής «μονάδας μέτρησης» του Διεθνούς Δικαίου και του τρόπου εφαρμογής του. Σημεία, τα οποία υψώνουν σχεδόν ανυπέβλητα εμπόδια ως προς την επίτευξη της κατά τ' ανωτέρω θεσμικής και πολιτικής του αποστολής στο πεδίο της Διεθνούς Κοινότητας και του διεθνούς γίγνεσθαι.

1. Το σπουδαιότερο από τα τρωτά αυτά σημεία, πραγματική «αχίλλειος πτέρνα» του Διεθνούς Δικαίου, ελλοχεύει στην χρόνια -ουσιαστικά από καταβολών του Διεθνούς Δικαίου- μειωμένη κανονιστική εμβέλεια και επάρκεια των

κανόνων του, ανεξάρτητα από την μορφή που φέρει το κείμενο -π.χ. συμφωνία, συνθήκη κλπ.-εντός του οποίου αυτοί περιλαμβάνονται. Και η μειωμένη αυτή κανονιστική εμβέλεια και επάρκεια των διεθνών κανόνων δικαίου έχει την πιο διαβρωτική ρίζα της στην, επίσης χρόνια, έλλειψη επαρκών κυρωτικών μηχανισμών, ικανών να διασφαλίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου στην πράξη, και μάλιστα έναντι πάντων.

2. Υπό το πρίσμα των δεδομένων τούτων το Διεθνές Δίκαιο βρίσκεται, από πλευράς θεσμικής και κανονιστικής ευρωστίας, σε σαφώς μειονεκτική θέση έναντι του Εθνικού Δικαίου -ήτοι του δικαίου κάθε Κράτους, όπως τούτο οργανώνει την Έννομη Τάξη του- αλλά ακόμη και έναντι του Ευρωπαϊκού Δικαίου, όπως σαφώς καταδεικνύει η αρκούντως οργανωμένη θεσμική δομή και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης.

Γ. Η ανεπάρκεια της Διεθνούς Δικαιοσύνης

Αυτή την «αχίλλειο πτέρνα» του Διεθνούς Δικαίου δεν έχει, καθ' όλη την ιστορική διαδρομή του, θεραπεύσει -και, δυστυχώς, τίποτα δεν δείχνει ότι η εντεύθεν προκύπτουσα επικίνδυνη κατάσταση θα αλλάξει στο μέλλον, άμεσο ή και απώτερο- η παρέμβαση του Διεθνούς Δικαστή, οιαδήποτε μορφή και αν έχει το όργανο του συστήματος Διεθνούς Δικαιοσύνης το οποίο επιλαμβάνεται για την εφαρμογή του οικείου κανόνα δικαίου και, επέκεινα, για την επίλυση της κάθε δικαστικής διαφοράς. Για την ακρίβεια, ουδένα δικαιοδοτικό όργανο στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου, είτε πρόκειται για δικαστήριο είτε για διαιτητικό όργανο, έχει συμβάλει αποδοτικά σε μιαν άξια λόγου μεταστροφή της τάσης κανονιστικής απομείωσης του Διεθνούς Δικαίου. Και σε αυτό συνέτεινε το ότι τα κατά τ' ανωτέρω δικαιοδοτικά όργανα δεν θωρακίζονται, με βάση τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που καθορίζουν την οργάνωση και την λειτουργία τους, με την δικαιοδοτική εκείνη «πανοπλία», η οποία θα μπορούσε αφενός να υποχρεώσει τα αντιδικούντα στο διεθνές γίνεσθαι μέρη να προστρέξουν υποχρεωτικώς σε αυτά. Και, αφετέρου, να θωρακίσει τις αποφάσεις τους με πραγματική δύναμη δεδικασμένου και, άρα, εκτελεστότητας. Τούτο ισχύει ακόμη και ως προς τα κορυφαία όργανα του δικαιοδοτικού συστήματος του Διεθνούς Δικαίου, όπως είναι π.χ. το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

III. Το Διεθνές Δίκαιο πάνω στην «προκρούστεια κλίνη» της «επικυριαρχίας» του «οικονομικού» επί του «θεσμικού»

Επανέρχομαι στο μείζον πρόβλημα της κανονιστικής ανεπάρκειας των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου και των αιτίων της, κάνοντας αναφορά σε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα. Το οποίο αναδεικνύει το πώς το πρόβλημα αυτό όχι μόνο δεν περιορίζεται αλλά, όλως αντιθέτως, εντείνεται σταδιακώς, φέρνοντας ταυτόχρονα στο φως νέα σημάδια επικίνδυνης υποχώρησης του όλου θεσμικού και

πολιτικού κύρους του Διεθνούς Δικαίου κατά τον προορισμό του.

A. Η επιρροή ακραίων νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων

Το ως άνω παράδειγμα, για το οποίο έγινε ήδη λόγος ακροθιγώς, αφορά τις επιπτώσεις της Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης υπό την άκρως αρνητική επιρροή ακραίων νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων. Αντιλήψεων που υπερασπιζόμενες, δήθεν, τους κανόνες της ελεύθερης Οικονομίας της Αγοράς αρνούνται κατηγορηματικά κάθε παρέμβαση στο πεδίο αυτό κανόνων δικαίου κρατικής προέλευσης, είτε πρόκειται για κανόνες του Εθνικού Νομοθέτη είτε πρόκειται για κανόνες του Διεθνούς Νομοθέτη, άρα του Διεθνούς Δικαίου. Και κάπως έτσι εμφανίζεται, και στο πεδίο του Διεθνούς Δικαίου και της Διεθνούς Νομιμότητας, ένα είδος ιδιαίτερα επικίνδυνης -ιδίως εξαιτίας του ότι δρα υποδορίως και υπό την «λεοντή» μιας επιστημονικοφανούς οικονομικής ορθότητας- «επικυριαρχίας» του «οικονομικού» επί του «θεσμικού». Με την έννοια της επικυριαρχίας άγνωστης και μη δημοκρατικής προέλευσης οικονομικών κανόνων ακόμη και επί των *lege artis* θεσπισμένων κανόνων του Διεθνούς Δικαίου.

B. Οι ΗΠΑ στον αστερισμό της Προεδρίας του Ντόναλντ Τραμπ

Αυτό το ζούμε σε μεγακλίμακα σήμερα, προεχόντως μετά την έναρξη της δεύτερης θητείας του Ντ. Τραμπ στις ΗΠΑ: Όλες οι μεγάλες αποφάσεις του, ακόμη και για τα πιο κρίσιμα ζητήματα για τον Πλανήτη, έχουν ως βάση όχι το Διεθνές Δίκαιο αλλά αποκλειστικώς το οικονομικό συμφέρον των ΗΠΑ. Και τούτο προκειμένου να διασφαλίσουν την πλανητική παντοδυναμία τους ως μόνης, οικονομικής και όχι μόνο βεβαίως, πλανητικής Υπερδύναμης. Δεν χρειάζεται άλλη αναφορά ως προς τούτο από την προκλητική «διακήρυξη» του ότι κατά την λήψη των σχετικών αποφάσεων του δεν υπολογίζει το Διεθνές Δίκαιο αλλά τις προσωπικές του απόψεις περί ηθικής στο πεδίο του διεθνούς γίνεσθαι.

1. Αυτή την στυγνή πραγματικότητα βιώνουμε με τους χειρισμούς του Ντ. Τραμπ για τον πόλεμο στην Ουκρανία: Θέλει μεν την ειρήνευση, αλλά προφανώς υπό όρους που αυτή δεν θα έχει κανένα πρόσθετο οικονομικό κόστος για τις ΗΠΑ. Αντιθέτως, μάλιστα, θα πρέπει να προσπορίσει στις ΗΠΑ μεγάλο όφελος. Αφήνει δε την Ευρωπαϊκή Ένωση -την οποία δυστυχώς απροκαλύπτως περιφρονεί, πλην όμως ως προς τούτο έχουν καίρια ευθύνη και οι ηγεσίες της- να επωμισθεί κάθε οικονομικό κόστος, ιδίως για την εξοπλιστική ενίσχυση της Ουκρανίας με όπλα που θα αγοράζει από τις ΗΠΑ! Πρόσθετη παρατήρηση: Και όταν ο Ντ. Τραμπ συζητάει με τον Βλ. Πούτιν για την Ουκρανία, αυτό που τον ενδιαφέρει περισσότερο είναι ποιές άλλες εμπορικές συμφωνίες μπορεί να κάνει και πώς μπορεί να προσεταιρισθεί οικονομικώς πλήρως την Ρωσία. Διότι, σε τελική ανάλυση, ο απώτερος στόχος του Ντ. Τραμπ είναι η οριστική εδραίωση της αμερικανικής υπεροχής

έναντι της Κίνας, την οποία θεωρεί ως την μόνη σοβαρή αντίπαλο των ΗΠΑ σε πλανητικό επίπεδο.

2. Την ίδια στυγνή πραγματικότητα βιώνουμε και με τους χειρισμούς του Ντ. Τραμπ στην Μέση Ανατολή. Έχει σύρει τις ΗΠΑ σε μια αδιέξοδη πολεμική σύγκρουση -όπως φαίνεται πια και από τις αναρίθμητες αντιφατικές δηλώσεις του- εντελώς αντίθετη προς τις προεκλογικές περί ειρηνευτικής πολιτικής εξαγγελίες του. Με οιονεί κυνικώς ομολογούμενο στόχο τον έλεγχο των ενεργειακών πηγών παγκοσμίως (πετρέλαιο, φυσικό αέριο), πιστεύοντας ότι έτσι θα κατοχυρώσει την οικονομική παντοδυναμία της Χώρας του έναντι του «μεγάλου αντιπάλου της», της Κίνας, όπως ήδη επισημάνθηκε.

IV. Ορισμένα χαρακτηριστικά σύγχρονα παραδείγματα ωμής παραβίασης του Διεθνούς Δικαίου

Θα παραθέσω, επιπροσθέτως, ορισμένα πρόσφατα παραδείγματα εξώφθαλμης παραβίασης του Διεθνούς Δικαίου, για συγκεκριμένα ζητήματα που αφορούν αφενός την Ελλάδα και την Κύπρο. Και, αφετέρου, την εν γένει Διεθνή Κοινότητα. Τα κατωτέρω απαριθμούμενα παραδείγματα αρκούν για να καταδείξουν πώς και σε ποιο βαθμό η παραβίαση αυτή του Διεθνούς Δικαίου πλήττει διαχρονικώς την Ελλάδα και την Κύπρο, φυσικά με την διευκρίνιση ότι εν προκειμένω η Τουρκία είναι πολλαπλώς υπότροπη (βλ. π.χ. casus belli, αμυντική θωράκιση Νησιών του Αιγαίου κ.λπ):

A. Ελλάδα και Κύπρος

1. **Πρώτο** παράδειγμα είναι εκείνο της τουρκικής εισβολής και κατοχής στην Κύπρο, η οποία διαρκεί πάνω από 50 χρόνια. Η Τουρκία αγνοεί, καθ' όλο αυτό το χρονικό διάστημα, αδιστάκτως δεκάδες ψηφίσματα και αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ και κυρίως του Συμβουλίου Ασφαλείας, οι οποίες την καλούν να εγκαταλείψει την στάση της για να αποκατασταθεί η ενότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η Τουρκία «κωφεύει», αλλά το χειρότερο είναι ότι ο ΟΗΕ και η Διεθνή Κοινότητα ουδεμία κύρωση της επιβάλλουν. Και όχι μόνον αυτό, αλλά πριν μερικούς μήνες ο Ταγίπ Ερντογάν μίλησε ευθέως για «*δύο κράτη*» στην Κύπρο μέσα στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και παρόντος του Γενικού Γραμματέα του, δίχως να υπάρξει η παραμικρή αντίδραση.
2. Ένα **δεύτερο** παράδειγμα -και πάλι με «*δράστη*» την Τουρκία- είναι η παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας (Σύμβαση του Montego Bay του 1982). Πολλές μεγάλες χώρες, με πρώτη τις ΗΠΑ, δεν έχουν προσχωρήσει σε αυτή την σύμβαση. Το αυτό ισχύει και για την Τουρκία. Όμως κατά την νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης η ως άνω Σύμβαση ισχύει έναντι πάντων, διότι καθ' ό μέτρο έχει προσχωρήσει στο θεσμικό της πλαίσιο η μεγάλη πλειοψηφία των Κρατών, παράγει δεσμευτικούς erga omnes «

γενικώς παραδεδεγμένους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου». Παρά ταύτα η Τουρκία, το 2019, συνήψε με την Λιβύη το λεγόμενο «τουρκολιβυκό μνημόνιο». Το οποίο και είχε συναφθεί προφανώς παρανόμως από μία μεταβατική και μη εξουσιοδοτημένη εν προκειμένω κυβέρνηση της Λιβύης, αλλά και παραβιάζει απροκαλύπτως το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας. Αφού ως προς τον καθορισμό των Θαλάσσιων Ζωνών -π.χ. Υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ- αγνοεί μεγάλους Ελληνικούς γεωγραφικούς νησιωτικούς όγκους, όπως είναι π.χ. εκείνοι της Κρήτης, της Ρόδου κ.λπ. Και πάλι ουδεμία κύρωση έχει επιβληθεί στην Τουρκία, η δε ανοχή του ΟΗΕ και ως προς αυτό είναι από απαράδεκτη έως εξοργιστική.

B. Μία κατάφωρη παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου με πλανητικές διαστάσεις

Ένα άλλο παράδειγμα κατάφωρης παραβίασης του Διεθνούς Δικαίου, αυτή τη φορά με πολύ ευρύτερες καταστροφικές, κυριολεκτικώς, διεθνείς επιπτώσεις, είναι εκείνο του Διεθνούς Δικαίου για την Κλιματική Κρίση.

1. Το σπουδαιότερο κείμενο Διεθνούς Δικαίου για την αντιμετώπιση της Κλιματικής Κρίσης είναι εκείνο της «*Συμφωνίας των Παρισίων*» του 2016. Συγκεκριμένα πρόκειται για το πιο σημαντικό κείμενο Διεθνούς Δικαίου αναφορικά με την Προστασία του Περιβάλλοντος σε ό,τι αφορά την Κλιματική Κρίση, δοθέντος μάλιστα ότι έγινε αποδεκτό από 196 ηγέτες Κρατών-Μελών της Διεθνούς Κοινότητας. Το μείζον θεσμικό κεκτημένο του «*Συμφώνου των Παρισίων*» του 2016 έγκειται στο ότι είναι σήμερα το μόνο νομικώς δεσμευτικό προς την ως άνω κατεύθυνση σύνολο διατάξεων του Διεθνούς Δικαίου. Σε γενικές γραμμές το «*Σύμφωνο των Παρισίων*» συνιστά ένα παγκόσμιας εμβέλειας σχέδιο δράσης για τον περιορισμό της υπερθέρμανσης του Πλανήτη, άρα αποτελεσματικής αντιμετώπισης του «*Φαινομένου του Θερμοκηπίου*». Επιπλέον, αποτελεί μέρος της Σύμβασης του ΟΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή που στοχεύει στην, σε μακροπρόθεσμη βάση, σταθεροποίηση της ανόδου της θερμοκρασίας του Πλανήτη σε επίπεδα κάτω των δύο βαθμών Κελσίου.
2. Πρέπει να επισημανθεί ότι το «*Σύμφωνο των Παρισίων*» του 2016, παρά την κανονιστική πρόοδο που επέφερε, αμφισβητήθηκε σχεδόν αμέσως μετά την ολοκλήρωσή του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι εκείνο των ΗΠΑ, επί της πρώτης θητείας του Ντόναλντ Τραμπ. Για την ακρίβεια οι ΗΠΑ κατέθεσαν, στις 4.8.2017, ειδοποίηση «*αποχώρησης*» από το «*Σύμφωνο των Παρισίων*», ενώ στις 4.11.2019 άρχισε η διαδικασία αποχώρησης και ένα χρόνο αργότερα οριστικοποιήθηκε. Αμέσως μόλις ορκίσθηκε ως Πρόεδρος των ΗΠΑ ο Τζο Μπάϊντεν υπέγραψε, στις 20.1.2021, διάταγμα επανένταξης, η οποία ολοκληρώθηκε στις 19.2.2021. Μόλις ανέλαβε και πάλι, για την δεύτερη

θητεία του, την προεδρία των ΗΠΑ ο Ντ. Τραμπ, το 2024, δρομολόγησε εκ νέου την αποχώρησή τους από το «Σύμφωνο των Παρισίων»!

Επίλογος

Η ευόδωση της αποστολής του Διεθνούς Δικαίου συνιστά μέγεθος οριακό. Με την έννοια ότι η τελική διαμόρφωση μιας Διεθνούς Κοινότητας η οποία λειτουργεί και δρα υπό συνθήκες στοιχειωδώς σταθερής Ειρήνης και αντιστοίχως στοιχειώδους σεβασμού της Διεθνούς Νομιμότητας φαίνεται, τουλάχιστον με τα δεδομένα της εποχής μας, εξαιρετικά δυσχερής. Κατά την γνώμη δε πολλών έως και ουτοπική. Και όμως, ακριβώς μέσα σε αυτό το δυσοίωνα τοπίο, πρέπει να υπερασπισθούμε το Διεθνές Δίκαιο, όταν μάλιστα έχει να αντιμετωπίσει τεράστιας σημασίας νέες προκλήσεις για το σύνολο της Ανθρωπότητας. Όπως είναι π.χ. οι προκλήσεις της κλιματικής κρίσης, της τρομοκρατίας και της προσφυγικής κρίσης, η διαχείριση της οποίας αποκτά πραγματικά υπαρξιακές διαστάσεις για τον Άνθρωπο και τα Θεμελιώδη Δικαιώματά του. Η υποχρέωσή μας αυτή απορρέει ιδίως εκ του ότι το Διεθνές Δίκαιο, με όλες τις ελλείψεις που προαναφέρθηκαν, συνιστά τον πιο πρόσφορο -αν όχι τον μοναδικό- θεσμικό και πολιτικό δίαυλο, μέσω του οποίου μπορεί να επιδιωχθεί και, βεβαίως ως ένα σημείο, μπορεί και να επιτευχθεί η ειρηνική συνύπαρξη Κρατών και Λαών και η δια των θεσμοθετημένων διαδικασιών επίλυση των κάθε είδους διαφορών μεταξύ τους. Επέκεινα, το Διεθνές Δίκαιο συνιστά επίσης το πιο πρόσφορο -αν όχι το μόνο- θεσμικό και πολιτικό μέσο αποτελεσματικής άμυνας απέναντι στην αυθαιρεσία της ωμής ισχύος στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων. Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι το Διεθνές Δίκαιο επινοήθηκε και θεσμοθετήθηκε για να αντικαταστήσει το, προηγουμένως επικρατούν, δίκαιο του ισχυρού με την ισχύ του Δικαίου και της Νομιμότητας στο διεθνές πεδίο. Αυτή δε ακριβώς η υπεράσπιση του Διεθνούς Δικαίου σημαίνει, κατά βάση και κατ' ουσία, πρωτίστως ενεργό και πολύπλευρη στήριξη του Διεθνούς Νομοθέτη και του Διεθνούς Δικαστή. Έτσι ώστε οι κανόνες του Διεθνούς Δικαίου να αποκτήσουν την κανονιστική δυναμική η οποία θα τους οδηγήσει, κατά το δυνατόν, στην αποκατάσταση της απαραίτητης νομικής ισχύος του Διεθνούς Δικαίου και, κατά συνέπεια, αυτού τούτου του κύρους του. Σε ό,τι αφορά δε την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Κράτη-Μέλη της ως υπεύθυνοι Ευρωπαίοι Πολίτες οφείλουμε να αναλογισθούμε και ότι το Δικαστικό Σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης -με επικεφαλής το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης- μπορεί να συμβάλει καθοριστικώς προς την κατεύθυνση της υπεράσπισης του κανονιστικού κύρους του Διεθνούς Δικαίου μέσω της πλήρους εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Δικαίου. Και τούτο διότι μεγάλο μέρος του Διεθνούς Δικαίου -και συγκεκριμένα το μέρος εκείνο στο οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προσχωρήσει ως αυτοτελής νομική οντότητα διεθνώς- αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου καθ' ό μέτρο έχει ενταχθεί στην Έννομη Τάξη της. Άρα προεχόντως το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει την δικαιοδοτική αρμοδιότητα και

δύναμη να υπερασπισθεί, κατ' αποτέλεσμα, επαρκώς και το Διεθνές Δίκαιο εφαρμόζοντάς το αναλόγως υπό τον κοινό κανονιστικό μανδύα του Ευρωπαϊκού Δικαίου και υπό τις εγγυήσεις του συνόλου των δικαστικής φύσης οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.»